

v|b|z

**STRUČNO
POPULARNA**

glavni urednik:
Nenad Rizvanović

Matthew Alper
»Božji« dio mozga

copyright © za hrvatsko izdanje
V.B.Z. d.o.o.
10010 Zagreb, Dračevićka 12
tel: 01/6235-419, fax: 01/6235-418
e-mail: info@vbz.hr
www.vbz.hr

za nakladnika:
Boško Zatezalo

urednica:
Jasna Grubješić

lektura i korektura:
Ljerka Česi

grafička priprema:
V.B.Z. studio, Zagreb

tisak:
Grafički zavod Hrvatske d.o.o., Zagreb
listopad 2007.

Matthew
Alper
»Božji«
dio
mozga

Znanstveno tumačenje ljudske
duhovnosti i Boga

s engleskoga prevela:
Alma Keser-Brozović

v|b|z

biblioteka

21

naslov izvornika:

Matthew Alper
THE "GOD" PART OF THE BRAIN

copyright © 2006 by Matthew Alper
Published in Agreement with Sourcebooks, Inc.

Copyright © 2007. za hrvatsko izdanje:
V.B.Z. d.o.o.
Zagreb

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 636947.

ISBN: 987-953-201-690-1

sadržaj:

13	Predgovor
19	KNJIGA I: Evolucija teorije
21	1. Nabacivanje kamenjem na Boga
25	2. Što je znanost?
33	3. Kratka povijest vremena
51	4. Kant
57	5. Bog kao riječ
63	6. Univerzalni obrasci ponašanja
75	KNJIGA II: Uvid u bioteologiju
77	7. Duhovna prilagodba
78	a) Jung
81	b) Univerzalna duhovna uvjerenja i običaji
86	c) Dokaz postojanja duhovne prilagodbe
95	8. Zašto vjerujemo
96	a. Podrijetlo svijesti o smrtnosti
97	b. Funkcija boli
100	c. Funkcija straha
103	d. Kad se svijest o vlastitoj smrtnosti poklopi s osjećajem tjeskobe
107	e. Pojava duhovne prilagodbe
110	f. Podrijetlo svijesti o besmrtnosti i Bogu
117	9. Duhovno iskustvo
122	a. Podrijetlo duhovnog iskustva
124	b. Uloga ega
131	c. Uloga transcendentnog
135	10. Doživljaj Boga izazvan drogama
139	11. Gen duhovnosti
143	12. Uloga molitve
149	13. Religijsko obraćenje
155	14. Zašto postoje ateisti?
159	15. Iskustva blizine smrti
163	16. Glosolalija
165	17. Zašto je u Americi toliko religioznih?
	Bio-povijesna hipoteza
175	18. Krivnja i moralne funkcije
189	19. Logika Boga: Nova »duhovna« paradigma
195	20. Što se, u najgorem slučaju, dobiva usvajanjem znanstvenog tumačenja ljudske duhovnosti i Boga
209	Pogovor
	Dodatak: Eksperimenti koji bi mogli pomoći dokazivanju postojanja duhovne funkcije
213	Završne bilješke
217	Popis literature

»Istiniti i svemogući
veći je od svega«

APOKRIFI

I Esdras iv, 41

Pohvale »Božjem« dijelu mozga

»Iznimno sam uživao u prikazu Vašeg duhovnog putovanja i vjerujem kako će ono biti predivno štivo svakom studentu – rasprave u studentskim sobama koje će Vaša knjiga potaknuti, zacijelo će postati najbolji dio njihovog obrazovanja. Često mi se čini kako će oni koji imaju hrabrosti razmišljati svojom glavom, kad Sveti Petar otvori vrata, biti odvedeni na početak reda, počasnno ovjenčani i primljeni u osobnu audijenciju ako pretpostavimo, unatoč zdravom razumu, da ipak postoje Božji sud i nebesa.«

Edvard O. Wilson, dvostruki dobitnik Pulizerove nagrade

»Impresivna kompilacija podataka i ideja...u isto vrijeme točnih i brižljivo odvagnutih.«

E. Fuller Torry, M.D. (»Najpoznatiji psihijatar u Americi« – Washington Post)

»Svih bi šest milijardi stanovnika Zemlje trebalo posjedovati ovu knjigu. Alperovo djelo treba staviti u odjeljak zajedno sa svetim zapisima u knjižnicama, knjižarama i stanovima širom svijeta. Matthew Alper je moderni Galileo...Nezamislivo važan...Definira na jasan i sažet način ono što svatko od nas već zna, ali se boji priznati i glasno reći. Istina je ugledala svjetlo dana.«

John Scoggins, doktor filozofije

»Zanimljivi manifest...među građom koja ima specifičnu primjenu u toj disciplini pri traženju odgovora na pitanja koja nam se nameću, nisam vidio ništa što bi imalo žestinu »Božjeg« djela mozga, i to možda dobro objašnjava zbog čega je knjiga postala kultnom.«

Salon.com

»Ovo je nezaobilazna knjiga onima koji traže znanstveno objašnjenje čovjekove duhovne prirode. Matthew Alper vodi čitatelja kroz labirint

intrigantnih pitanja i potom nudi nedvosmislene i jasne odgovore koji nas vode boljem razumijevanju objektivne stvarnosti.«

**Elena Rusyn, liječnik, doktor znanosti;
Laboratorij Gray; Medicinska škola Harvard**

»Vaša knjiga je savršena. Vaš stil je jasan i sažet; Vaš rezime smion i znalački«

William Wright, autor djela *Takav rođen: geni, ponašanje, osobnost*

»Snažan...duhovit...zabavan i provokativan uvod u ona razmišljanja koja vide spiritualnost kao jednu od funkcija našega mozga.«

Free Inquiry Magazine

»Hvala Vam što ste mi objasnili one »predosjećaje« i »slutnje« koje su me godinama opsjedale. Sada sam puno mirniji i optimističniji. Nadam se da će svijeća koju ste užgali u mrklom mraku svijetliti poput sunca.«

John Emerson, doktor filozofije

»Najbolje na tom području....briljantno.«

Noe Zamel MD, FRCPC

»Gospodin Alper je napisao iznimno čitku i iscrpnu analizu psihološke osnove religioznosti...koja se po svom doprinosu neprekidnom sazrijevanju ljudskog uma može usporediti s Freudovom *Budućnošću privida*. Koristim »Božji« *dio mozga* u predavanjima iz sociologije religije i imam izvrsne rezultate.

William Dusenberry, doktor filozofije

»Matthew Alper je dostojan velike pozornosti. Ne samo što intelektualno nadmašuje sve kandidate za doktora filozofije koje poznajem, nego je i zbog snage kojom pokazuje svoj intelekt i obrazlaže svoj svjetonazor daleko zanimljiviji predavač od većine visokoškolskih profesora. I stoga, ja gorljivo zastupam tog nekonvencionalnog, avangardnog pisca, koji je s jednom tankom knjigom, izbacio stotine godina ljudske religioznosti kroz prozor i zamijenio ih sažetim znanstvenim pogledom na duhovnost kojega nije moguće poreći. Naš mozak je tajna. U njemu se nalaze prirodni mehanizmi preživljavanja među

kojima Bog predstavlja tek zaštitne leće kroz koje ljudski rod 'programirano' promatra svijet. Matthew Alper ima hrabrosti skinuti te leće, zdrobiti ih u prah, i potom, dok mi ostali uzmičemo pred prejakim svjetlom, podići pogled i promatrati čistu znanstvenu istinu do koje je došao. »Božji« *dio mozga* u početku je izazov, ali kad se jednom otvorite za velike mogućnosti koje pružaju njegove teorije, trebate samo slijediti njihovo obrazlaganje do logičnih zaključaka. Mada pritom i lomi naše stare nesavitljive štake, ovaj odvažni filozof dovoljno je uvidavan da nas, »na žličicu« upozna s novim i pozitivnim pristupom našem postojanju.«

Rebecca Morris; glavni urednik novina Cardozo Law

»Veoma cijenim »Božji« *dio mozga* pošto je tako zgodno sazeo i uključio velik dio istraživanja provedenih na tom području.«

**Andrew Newberg, M.D., doktor filozofije,
pisac djela *Zbog čega Bog ne želi otići***

Predgovor

«Čovjek se nada u svijetu, ili ga bace u njega, pa dok mu stoji okrenut licem suočen je s tim svijetom kao s problemom kojega treba riješiti.»

Nicholas Berdyaev

«Htio bih znati što Bog misli...ostalo su samo pojedinosti.»

Albert Einstein

Znanje je moć, i upravo je sposobnost zaključivanja, to jest korištenja svog znanja, ono što nam je osiguralo naslov »najmoćnijih bića na svijetu«. Ljudska stvorenja razmišljaju jer su primorana na to. Naš opstanak ovisi o tom umijeću, jer sa svakom novom informacijom koju dobijemo, bilo kao pojedinci ili vrsta, postajemo sve bolje osposobljeni vladati svijetom i tako preživjeti. Pored te praktične potrebe za akumuliranjem podataka, za našu vrstu je svojstvena i potraga za znanjem koje će nam pružiti osjećaj smisla i svrhe. Što se toga tiče, mi smo jedinstveni po tome što, uz svoje temeljne potrebe, imamo i ono što nazivamo »duhovnim« prohtjevima. Kao što naše tijelo iskazuje potrebu za hranom tako i naš um žudi razumjeti čovjekovu ulogu u svemiru, razlog našeg postojanja.

I stoga je, stoljećima, naša vrsta u potrazi za znanjem ne samo kako bi ovladala i upravljala svijetom, već i da bi razumjela svoje mjesto u njemu. Tragamo za znanjem nadajući se kako će svako novo otkriće upotpuniti, novim djelićem, neku vrstu kozmičke slagalice koja će, kad konačno bude završena, moći jednog dana pružiti cjelovitu sliku razloga ljudskog bitka.

Svakim danom, uz pomoć znanosti, čovjeku se razotkriva još jedna tajna svemira, i on se nada kako svako novo otkriće dopunjuje novim djelićem završnu slagalicu. Počevši od najsitnije čestice tvari do najudaljenijeg svemirskog prostranstva, naše neznanje neprekidno ustupa mjesto spoznaji.

Bez obzira na sve naše znanje, još uvijek postoji onaj dio slagalice koji nam uvijek izmiče, ona tajna koja se uznemirujuće nazire iza svake znanstvene discipline, a to je problem Boga. To je, izgleda, naš najveći izazov, ona zagonetka koja će – ako ikad bude riješena – omogućiti čovjeku da ugleda onu krajnju sliku za kojom tako očajnički traga. Možda se odgovor problema ljudskog postojanja nalazi u rasvjetljavanju problema postojanja Boga.

II

No, prije nego se uhvatimo rješavanja problema Boga, moramo, kako nas je Sokrat poučio, prvo definirati neke pojmove. Na koga ili što točno mislimo kad govorimo o Bogu? Jesu li to grčki bogovi, egipatski ili skandinavski, nigerijski, astečki, ili se radi o Zaratustri, Budhi, Jahvi, Brahmi, Krišni, Isusu, Amon-Rau, Alahu? Kako se možemo baviti pitanjem postojanja Boga kada sam pojam za toliko mnogo ljudi ima toliko mnogo različitih značenja?

Koliko god da različito izgledaju razni bogovi koje ljudi štiju, oni ipak imaju neke očite sličnosti. Iz tog proizlazi kako, kad oduzmemo ovom mnoštvu bogova njihove izvanjske osobine, i razmatramo samo one ključne crte koje su im zajedničke, dobivamo jedinku koju možemo obilježiti kao »univerzalnog Boga«

Dakle, koji bi mogli biti ti univerzalni atributi? Što je to univerzalni Bog? Kako ćemo tako nešto definirati? Usprkos zbunjujućem mnoštvu božanstava koje se rađa u ljudskoj mašti, jasno je kako svaka kultura gleda u svojem bogu, ponajprije, ono što mi nazivamo »duhovnim« bićem. To se poklapa sa činjenicom da je svaka svjetska kultura od zore čovječanstva – bez obzira na to koliko bila izolirana – uspostavila dualističko tumačenje stvarnosti. Drugim riječima, svaka ljudska kultura promatra zbilju kao pojavu koju tvore dvije različite stvari ili područja: fizičko i duhovno.

U skladu s tim univerzalnim opažanjem, predmeti koji pripadaju fizičkom području opipljivi su, tjelesni, takvi da se mogu empirijski iskusiti ili vrednovati, tj. vidjeti, okusiti, nanjušiti, opipati ili čuti. Predmeti koji su dio tog područja podložni su promjeni uzrokovanoj fizičkim silama, smrti i raspadanju i zbog toga njihovo stanje smatramo stanjem neprekidnog tijeka, prolaznosti, nestajanja.

S druge strane, svaka je kultura izgradila vjerovanje u neku vrstu duhovne zbilje. Pošto ova kategorija nadilazi onu fizičku, stvari saz-

dane od duha bivaju otporne na zakone stvarne prirode, to jest na sile koje uzrokuju promjenu, smrt i raspadanje. Iz toga slijedi da sve ono što postoji kao dio duhovnog carstva smatramo neuništivim, vječnim i trajnim.

Iz razloga što sve kulture svoja božanstva smatraju utjelovljenjem svega što je duhovno, možemo zaključiti da univerzalni Bog predstavlja esenciju duha. Prema tome, ako su duhovne pojave neuništive, vječne i trajne, univerzalni Bog, koji je esencija duha, mora također posjedovati iste atribute.

Prije univerzalnog Boga, nije postojalo ništa. Njega sve kulture smatraju prauzrokom svih stvari, vlastitim tvorcem i tvorcem svijeta. Postojanje ogromne raznovrsnosti stvari, od atoma i planeta do bogatstva životnih oblika, predstavlja jedan od mnogobrojnih načina na koje se univerzalni Bog odlučio manifestirati. Pošto univerzalni Bog prethodi svim stvarima, On je sveprisutan i sveznajući.

Univerzalni Bog predstavlja utjelovljenje sveg postojećeg u savršenom obliku, jedno nadmoćno i apsolutno stvorenje. Kao što je Euripid rekao, *Ako je Bog zaista Bog, On je savršen, bez mane*. Svatko tko je imalo gori od tog, čak i ako pokazuje najmanje odstupanje od savršenog, zaslužuje da ga se smatra nečim drugim, nečim inferiornim Bogu. Tu ne može postojati siva zona, međuprostor. Ili Bog postoji kao konačna snaga u svemiru, ili, što je vjerojatnije, On uopće ne postoji.

III

Ali zašto bih se ja zamario s takvim vječitim dilemama? Zašto bi meni problem postojanja Boga uopće trebao nešto značiti? Pretpostavimo na trenutak da Bog zaista postoji. Kako se ta činjenica tiče mene osobno?

U skladu s mojom radnom definicijom, ako je sve što postoji na svijetu produžetak Boga, onda i ja moram postojati na sličan način. Nadalje slijedi da, ukoliko sam ja dio Boga, a Bog je nastao u duhu, onda sam i ja, makar djelomično, začeo u duhu. Ja također, moram nositi izvjesnu mjeru beskonačnosti i besmrtnosti u sebi. I stoga, ako Bog postoji, mogu izvesti zaključak kako sam ja besmrtni, zauvijek oslobođen prijetnje sigurne smrti i nepostojanja.

Dalje zaključujem kako je, ukoliko Bog postoji, moj život izuzetno značajan. Ako Bog postoji, onda, s obzirom na to da je on apsolutno biće, njegova volja i njegovi zakoni predstavljaju apsolutnu istinu. Stoga moja životna misija postaje razumjeti Božje zakone kako bih

mogao najuspješnije živjeti u skladu s njima. Što je najvažnije, jedino što mi je kao produžetku božanskog bića preostalo, ako sam htio spoznati svoju *istinsku* prirodu, bilo je prethodno naučiti kako razumjeti Njega¹. Stjecanje spoznaja i uvida u prirodu mog stvoritelja tako je postalo temeljna svrha mog života.

A što ako Bog ne postoji? U tom slučaju više nisam nastavak neke transcendentalne sile ili bića, nisam više pojedinac koji pripada uzvišenom duhovnom prostoru, nisam više beskrajan i vječan. Ukratko, ako nema Boga, ja sam smrtnan. Pa što ako sam smrtnan? Tada je smrt konačni kraj moga postojanja. Ono malo godina života koje brzo proteku bit će jedine koje ću ikada upoznati. Kad one prođu, zgasnut će moj kratkovjeki plamen. Ta osoba koju nazivam *sobom*, zbroj mojih svjesnih iskustava, utrnut će se zauvijek poput svijeće. Bez Boga, nema ni transcendentalnog carstva. Umjesto njemu, prepušten sam bezdušnim silama hladno nezainteresiranog i mehanicističkog svemira, postajem zamjenjiv kotačić u bezdušnom stroju – danas si ovdje, sutra više nisi – slučajan događaj u proizvoljnom svemiru, ne važniji od čestice kozmičke prašine. Prema tome, bez Boga, život nema nikakvo unutarnje značenje ni svrhu.

Nadalje, bez Boga, ne postoji ni apsolutno. Svi naši takozvani *vječni zakoni* i *više istine* su beskorisne, umjetne tvorevine, jednako lažne i nesavršene kao i čovjek koji ih je izmislio. Dobro i zlo postaju relativni pojmovi kojima je oduzeta svaka istinitost ili apsolutna važnost. Bez Boga, gubi se apsolutni moralni poredak u svemiru. Postajemo egzistencijalna siročad, bez svrhe, zauvijek izgubljeni u bezgraničnoj i besmislenoj pustoši.

Dakle, ili Bog postoji, i ja sam besmrtnan, ili ne postoji što znači da je ovaj kratki i besmisleni boravak na zemlji sve što ću ikad poznavati. Kad uključimo Boga, sve je spašeno. Bez njega, izgubljena je čak i nada. Između njegovog postojanja i nepostojanja ne postoji siva zona. Nema međuprostora. Ništa se ne nalazi između beskonačnog i konačnog; između vječnog i privremenog; između više svrhe i besmisla; između besmrtnosti i smrti. I dok čovjek tako stoji okrenut svijetu, našavši se u njemu, odnosno gurnut u njega, problem božjeg postojanja zahtijeva rješavanje i postaje važnije od svih drugih pitanja.

Od trena kad su me prvi put zaokupile ove zbujujuće misli, nekako u dobi od šesnaestak godina, onom razdoblju života koje Word-

Sworth opisuje kao *dob u kojoj se razvija filozofski um*, počeo sam uviđati da će prvenstveni cilj moje životne potrage biti – ukoliko je to uopće moguće – stvoriti jasnu i određenu sliku Boga. Postoji li on ili ga nema? Nisam imao drugog izbora! Zar to nije, doslovce, bilo pitanje života i smrti, čak štoviše, vječnog života nasuprot vječne smrti? Što me je trebalo intenzivnije zaokupiti od pitanja vlastite smrtnosti? Jedino što sam mogao sa sigurnošću znati je činjenica da ću jednoga dana zacijelo umrijeti. Pitanje koje se ovdje nametnulo bilo je: hoće li smrt značiti definitivni kraj mog postojanja ili nov početak?

Tada sam bio u onom razdoblju u kojem se od čovjeka očekuje da donese tako ozbiljne odluke kao što je odabir životnog poziva. No, kako sam se mogao koncentrirati na tako trivijalne stvari, kad je problem moje vlastite smrtnosti još uvijek bio otvoren? Kako sam mogao sam pred sobom opravdati zanimanje za budućnost, a u isto vrijeme ne mariti za znatno važnije pitanje svoga položaja u vječnosti?

Najviše od svega zanimalo me je zašto ima toliko boli i patnje u svijetu, kad bi Bog trebao biti svemoćan i pun milosti. Zašto svemoćujući Bog dopušta da njegovo kraljevstvo bude toliko puno bijede i nepravde? Zašto nas je napravio toliko krhkima i smrtnima? S vremenom, postajalo mi je sve teže vjerovati u Boga koji je istodobno dobro namjeran i svemoćan. Umjesto toga, počeo sam smatrati kako je Bog, ako uopće postoji, ili pun milosti ali ne i osobito moćan, ili je – što me je još više uznemirivalo – svemoćan ali nimalo dobar.

Nisam imao odgovore na tako ozbiljna pitanja i moja je budućnost stajala preda mnom poput kakvog metafizičkog zida. Svemir je za mene počeo poprimati razmjere neshvatljivo ogromne praznine, koja će me, osjećao sam, progutati ukoliko ne zadovoljim žeđ za spoznajom božjeg postojanja. Trebao sam odgovore. Morao sam saznati. Je li to svijet čarolije i čuda, ili nije? Htio sam znati mogu li pronaći neke opipljive činjenice koje je moguće provjeriti kako bih dokazao ili pobio postojanje Boga.

Tako sam, poput Arturovog viteza u potrazi za Svetim Gralom, pozdravio svijet ustaljenih shvaćanja i ostavio ga odjahavši potpuno sam u ogromnu mračnu šumu bitka u potrazi za rješanjem tog temeljnog pitanja: Postoji li Bog? Proveo sam mnoge godine izgubljen u toj prividno neprohodnoj šumi, često obeshrabren i bez nade, misleći kako ću jednoga dana umrijeti a da nisam ništa razjasnio.

Napokon, vratio sam se...što je još važnije, donosim ono što je, vjerujem, možda pravi odgovor.

Knjiga I

Evolucija

teorije

»Propitivati sve stvari; – nikad ne uzmicati pred teškoćama; ne prihvaćati nikakvu doktrinu bilo vlastitu ili tuđu bez temeljitog provjeravanja pomoću negativne kritike, ne dopuštajući nikakvu netočnost ili nejasnoću, ili zbrkano razmišljanje potaknuto površnim zapažanjem; što je najvažnije, prije nego se neki pojam upotrijebi, valja inzistirati na tome da mu jasno i precizno odredimo značenje, misao izjave treba pažljivo proučiti prije nego na nju pristanemo; – ovo su lekcije koje smo naučili od drevnih dijalektičara.«

John Stuart Mill

»Prema doktrini prilike, čovjek se treba izložiti poteškoćama traženja istine; ako umre ne odavši počast Smislu stvari, tada je izgubljen.«

Paskal

»Neistražen život nije vrijedan življenja.«

Sokrat

Nabacivanje kamenjem na Boga

«Gusjenica i Alice gledahu jedno drugo neko vrijeme; napokon je Gusjenica izmudila nargilu iz usta i obratila se Alice gracioznim i pospanim glasom.

»Tko si ti?«, zapita Gusjenica.

Alice odgovori prilično stidljivo, »Ja – teško je to reći, gospodine, ovog trena barem sam znala tko sam jutros kad sam ustala, ali mislim da sam se zacijelo nekoliko puta promijenila od tada.«

Lewis Carroll

Do svoje dvadesetprve, tragajući za spoznajom Boga nekoliko sam puta, neočekivano, promijenio smjer potrage. U to doba sam istraživao cijeli kaleidoskop svjetskih religija i sve što sam time postigao bila je frustracija cijelim mnoštvom propusta i nedosljednosti u njihovoj logici.

Proučio sam različite paranormalne fenomene i na tom putu sreo samo lažne izjave i izmišljene teorije. Istraživao sam učinke psihodeličnih droga na promjenu svijesti i bavio se transcendentalnom meditacijom, i pri tome proživio niz izvitoperenih osjetilnih iskustava, od kojih me niti jedno nije dovelo nimalo bliže stjecanju bilo kakvog znanja o duhovnoj realnosti Boga. Iskreno rečeno, ti eksperimenti su me samo usporili i odvucli još dalje od cilja. Zbog njih sam, ispitujući učinke LSD-a doživio »loš trip« koji je prouzročio tešku kliničku depresiju popraćenu disocijativnim, depersonalizacijskim te anksioznim poremećajem. Pola sam godine podnosio to zlosretno stanje dok, konačno, uz pomoć farmakoloških preparata nisam uspio vratiti svoje prijašnje, relativno dobro duševno zdravlje.

Unatoč tome što su me ti eksperimenti mogli koštati ja sam ih, ipak, uspio iskoristiti i prikupiti neke izuzetno vrijedne podatke o vrlo traumatičnom iskustvu uživatelja droga, podatke koji se tiču prirode moje navodno besmrtno ljudske duše.

Prema različitim vjerskim sustavima (religijama) koje sam u to doba upoznao, ljudska duša trebala bi biti duhovna po svojoj naravi, trajan i postojan čimbenik, nepromjenjiv i vječan. Neprekidno su mi ponavljali da ću, kad umrem, premda moje fizičko tijelo tada iščežava, *ja*, zbroj mog svjesnog iskustva, sukus mojih misli i osjećaja, ono što se smatra sastavnicama moje duše ili duha, postojati vječno. Ipak, činjenica što je moje svjesno *jastvo* preživjelo drastičnu promjenu uvjerila me kako u meni ne postoji nikakva trajna ili vječna bit.

Dva puta sam, u godinu i pol, prošao kroz dvije potpune preobrazbe svog takozvanog *vječnog jastva*. Prvo se moj svjesni dio pretvorio u nešto potpuno suprotno onome prethodnom *ja* pomoću psihodelične droge. Zatim se, godinu i pol nakon toga, vratila moja prvotna osobnost, ovoga puta uz pomoć lijeka pod nazivom *monoamin-oxidase inhibitor*. No, ja sam mislio kako bi svijest trebala biti začeta u duhu – nepromjenjiva, vječna, imuna na utjecaje fizičke prirode. Ukoliko je to istina, kako je onda jezgra mog svjesnog iskustva doživjela promjenu, dotad već u dva navrata, izazvanu konzumiranjem fizičkih supstancija? Kako je moguće da kombinacija molekula – sirove materije – može utjecati na svijest koja je navodno spiritualna, na ono što bi trebalo predstavljati moju nepromjenljivu transcendentalnu dušu. Vjerovanje kako tvar može imati utjecaja na duh, da može djelovati na dušu, bilo bi, izgleda, ekvivalentno vjerovanju kako se čovjek može nabacivati kamenjem na Boga. Ako duhovi i duše uistinu postoje, mislim da bi oni trebali biti imuni na materijalne utjecaje.

Činjenica da su učinci kemijskih (fizičkih) tvari mogli moje svjesno biće – moju navodno besmrtnu dušu – učiniti podložnom promjenama uvjerila me kako je ljudska svijest zacijelo fizički entitet kojim vladaju isključivo fizički procesi. Ukoliko je to točno, onda sam zbog boljeg uvida u samu narav svijesti, trebao provesti istraživanje prirode fizičkih znanosti.

Kad smo kod toga, moram reći da sam uvijek gajio najdublje poštovanje za fizičke/prirodne znanosti. Oduvijek sam bio zadivljen sposobnošću znanstvenika da racionalno objasne većinu fenomena i isto tako pridonesu stvaranju oruđa i tehnologija koje olakšavaju naš život. Ipak, dok sam prije samo *cijenio* znanost, sada sam je počeo *obožavati* poput vjernika. Spasila mi je život. Postao sam njen dužnik. Nije me Bog spasio. Niti sam ja to sam učinio. Znanost, oruđe razuma, bila je to što me je spasilo. Ja sam predstavljao sam sebi živi dokaz koliko je znanost učinkovita. Iz tog sam razloga počeo gledati na nju s istom vjerom koju mnogi ljudi imaju u Boga ili religiju. Jedno-

glavno, bila je paradigma koja je donosila provjerljive rezultate. Ne želim time nikako reći da i prije nisam vjerovao znanosti. Moglo bi se reći da sam svaki put, kad bih na primjer, pritisnuo prekidač, vjerovao, kao što bi i svatko drugi, da će se svjetlo upaliti. Razlika je u tome što sam prije tu vjeru uzimao zdravo za gotovo, a sada sam se počeo pretvarati u fanatičnog vjernika.

S mog stajališta, znanost je riješila zagonetku ljudske duše. Dokazala je kako je u stanju stvoriti kemijsku formulu pomoću koje može manipulirati kognitivnim procesima, emocijama i percepcijom kako joj god to odgovara. Može električnom ili kemikalijom stimulirati dijelove ljudskog mozga i čovjeka učiniti pasivnim ili agresivnim, uspavanim ili maničnim, sretnim ili tužnim. U osnovi, znanost može promijeniti i manipulirati našim kognitivnim i emocionalnim stanjima kao da povlači konce marionete i tjera nas da plešemo onako kako joj se prohtije.

Potaknut tim zaključcima postao sam siguran kako um, kojeg sam ranije smatrao sastavnim djelom transcendentalne duše, sasvim suprotno, predstavlja djelovanje mog fizičkog organa, mozga. Dušu više nisam uzimao u obzir. Stroj nema duha. Moje misli – ljudska svijest – nisu bile manifestacija neke božanske sile ili volje već posljedica prijenosa putem sinapsi, bile su električni i kemijski signali koje je moj mozak bilježio stvarajući u meni brojne doživljaje, zapažanja, osjećaje i spoznaje – čista neuromehanika. Iz toga slijedi da je, bar za mene, zagonetka ljudske duše bila riješena. Od tog doba nadalje, znao bih interpretirati izvor sveg opažanja, osjetila, osjećaja i spoznajnog procesa sa čvrsto fizičko/organsko/biokemijsko/mehanicističko/racionalno/redukcionističkih pozicija, to jest, sa znanstvenog stajališta.

Bez obzira na to koliko sam u toj fazi bio uvjeren kako to što zovemo transcendentalnom dušom ne postoji, još me uvijek mučio onaj temeljni problem postojanja Boga. Zbog pretpostavke da Bog predstavlja utjelovljenje sveg duhovnog, nisam mogao s apsolutnom sigurnošću prihvatiti, a niti odbaciti, stvar kao što je transcendentalna/duhovna zbilja, sve dotle dok ne nađem neko racionalno objašnjenje kojim bih mogao riješiti problem Njegovog postojanja. Dok god je bilo moguće uzimati u obzir činjenicu da Bog postoji, dotle je također postojala i mogućnost da je moja duša transcendentalna. Zbog svega rečenoga, morao sam prvo riješiti veće i kompleksnije pitanje Boga, a tek se potom posvetiti svemu ostalom. Prirodne znanosti pomogle su mi da racionalno objasnim skrivenu narav svijesti i stoga sam se sada zapitao ne bih li mogao to isto oruđe razuma upotrijebiti pri rješavanju

onog uvijek prisutnog problema Boga. Mogu li prirodne znanosti razbiti i tako tvrd orah? Do tog im trenu nije uspjelo. Nitko nikad, od biologa do kvantnih fizičara i astrofizičara, nije ostvario napredak u znanstvenom tumačenju Boga. Što je tome bio razlog? Postoji li Bog doista samo izvan našeg dosega, izvan naše mogućnosti poimanja? Ili se radi o tome što još nitko nije otkrio fizičko rješenje, ako ga uopće ima?

Kao čovjek koji je počeo čvrsto vjerovati u znanstvene metode, osjećao sam kako mora postojati racionalno objašnjenje za sve. Kao znanstveni idealist, bio sam sklon mišljenju kako nam ništa nije nedostupno. Ako nešto možemo sanjati, moramo to znati i protumačiti.

Sad je moj pravac bio određen. Odlučio sam postati znanstvenikom, upiti sve znanje koje je moguće steći, i tada, kad to postignem, kad budem upoznat sa svim tim različitim disciplinama, ponovo, kompetentno pristupiti svojoj potrazi za spoznajom Boga.

Ali ne brzajmo! Što ako se pokaže da je znanost samo još jedan oblik psihološke indoktrinacije, nova religija za novi svijet? Nepobitna je činjenica da su me plodovi znanosti izvukli iz najcrnje depresije, no, što ako sam ozdravio samo zbog svoje vjere u znanost, ako je to bio samo rezultat neke vrste placebo efekta, usporediv s rezultatima liječenja kakva provode vjerski iscjelitelji? Što ako je znanost utemeljena na istini u istoj mjeri kao i bilo koje drugo isključivo vjerovanje na koje sam u dosadašnjem istraživanju naišao? Možda su znanstvenici samo prvosvećenici nove vjere, oni koji se umjesto na Boga pozivaju na čestice koje su jednako kao i Bog teško shvatljive i apstraktne. Možda je znanost samo još jedna varljiva paradigma, nova mitologija modernog vremena. S druge strane, možda i nije. Moguće je da baš znanost predstavlja pravo oruđe kojim ljudi stječu jasniji i točno određen uvid u skrivenu prirodu stvarnosti. U što sam od toga svega trebao vjerovati? Na koji bih način mogao dokazati da su znanstvene činjenice pouzdanije od religijskih? Došlo je vrijeme da postavim svoje uvjete, vrijeme da preispitam istraživača. Prije nego poklonim slijepo povjerenje znanstvenom procesu, prije nego se upustim u doživotnu potragu za znanstvenim tumačenjem Boga, morat ću istražiti narav moje novostečene religije. Morao sam se zapitati, *Što je znanost? Kako ona funkcionira?*

Što je znanost

«Znanost je pokušaj usklađivanja kaotične raznolikosti našeg osjetilnog iskustva u logično jednoobraznim misaonim sustavom»

Einstein

«Ne postoji stvar koju bismo mogli nazvati apsolutna sigurnost, ali zato postoji uvjerenje koje je za ljudski život dovoljno»

John Stuart Mill

Kako bih svoju potragu za znanstvenim objašnjenjem Boga proveo na ispravan način, morao sam prvo istražiti prirodu same znanosti. Evo do čega sam došao:

Budući da je pitanje *Što je znanost?* prilično opširno, zaista ću se potruditi da ga objasnim koristeći se, najviše što mogu, najopćenitijim pojmovima. Prije nego počnem, valja mi naglasiti kako, bez obzira na snagu svoje vjere u znanost, čovjek mora shvatiti da će ona uvijek biti samo još jedan vjerski sustav više, samo još jedan način koji nam služi objašnjavanju zbilje. Ovo ne govorim zbog nedostatka uvjerenja, već zato što smatram kako nam čak ni znanost ne može jamčiti da je nešto *apsolutno sigurno*. Ništa nam to ne može jamčiti. Tko, primjerice, može tvrditi s apsolutnom sigurnošću kako njegova iskustva nisu samo privid ili san? Sjetimo se što je napisano prije više od dvije tisuće godina, *Nekoć davno sam ja, Chang-Tzu, sanjao da sam leptir koji leti amo-tamo, i iznenada se probudio. Sada više ne znam jesam li čovjek koji je sanjao da je leptir, ili leptir koji je sanjao da je čovjek*. Ništa nije sigurno! Ne treba se čuditi što je najpametniji čovjek koji je hodao zemljom (Sokrat) živio pod motom *Znam da ništa ne znam*.

No, stavimo tu prijeko potrebnu napomenu na stranu, i pretpostavimo na trenutak da ovo iskustvo koje nazivamo životom nije san. Pretpostavimo nakratko da zaista većim djelom postojimo u stvarnosti, baš kao što i naša iskustva više-manje smatramo dijelom realnosti. Čak nam ni tada, još uvijek nije moguće doći do apsolutne spoznaje bilo čega. Dopustite mi da ovo potanko objasnim.